

uitgave. Die uitgave is echter vooral geschikt voor gericht zoeken naar bepaalde informatie. Men zal er minder snel pagina na pagina in willen doorlezen. Wie de kleine letter in de gedrukte versie voor lief neemt en wel doorleest, zal getroffen worden door de tragiek in Aalberses leven: de welhaast permanente financiële nood als gevolg van het Futura-avontuur, waardoor het onderhouden van het grote gezin een drukkende last werd; het levenseinde van Nolens in 1931, met wie hij tot het laatst goede wijn van minstens twintig jaar oud dronk; het treurige leven tijdens de hongerwinter; de hoofdpijn en de achteruitgaande ogen. Bij het optekenen van de vele zorgen houdt Aalberse zich bepaald niet in. Het meest beklemmend vind ik de serene beschrijving van de ziekte, de dood en de begrafenis van zijn negenjarig dochtertje Guusje in 1918. Een nauwelijks te dragen verlies, waarop Aalberse dan ook jarenlang in zijn dagboek terugkomt. Wie zelf een ernstig ziek kind van die leeftijd heeft, zal moeite hebben de ogen droog te houden.

J. Bosmans

Schroth, S., *Das Tagebuch. The Diary. Le journal. Anne Franks Het Achterhuis als Gegenstand eines kritischen Übersetzungsvergleichs* (Bonn 2003, Niederlande-Studien XLI; Münster, New York, München, Berlijn: Waxmann, 2006, 350 blz., €49,90, ISBN 3 8309 1523 3).

Dit boek met zijn lange titel is de bewerking van een proefschrift, dat aan de Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universitäts Bonn werd verdedigd. Het is opvallend dat het bijna zestig jaar moest duren voor er een studie verscheen naar de vertalingen van een boek, waarvan er zo'n 25 miljoen wereldwijd zijn verschenen. Het is misschien niet opvallend dat deze studie in het Duits verscheen, want kenners wisten al jaren dat er iets mis was met de Duitse vertaling uit 1950. Om de ontkenkers van de authenticiteit van het dagboek geen munitie te geven en om Otto Frank, die langzamerhand een bijna heilige status had gekregen, niet te kwetsen, werd daar maar niet over gepraat.

Na een inleiding over het ontstaan van *Het Achterhuis* (1947) en de receptie ervan, geeft de schrijfster een overzicht van de verschillende tekstversies en -uitgaven. Anne Frank begon namelijk vanaf april 1944 haar dagboek over te schrijven, waarbij ze verschillende veranderingen aanbracht, zaken weglief en zaken toevoegde. Intussen bleef ze verder schrijven in haar eerste dagboek. Haar vader Otto kreeg na de oorlog dus twee versies van het dagboek van zijn dochter en hij nam haar tweede versie als hoofdtekst voor *Het Achterhuis*. In de kritische uitgave *De Dagboeken van Anne Frank* (1986) zijn haar twee dagboekversies én *Het Achterhuis* afgedrukt en in een diakritisch notenapparaat zijn Annes doorhalingen en toevoegingen inzichtelijk gemaakt. Simone Schroth komt met een model voor een kritische vertalingvergelijking en geeft daarvoor een aantal criteria. De belangrijkste zijn: fouten, neerlandismen, spreekwoorden, beeldspraak, neologismen en nog een aantal zaken, zodat ze de verschillende vertalingen zo objectief mogelijk met elkaar kan

vergelijken. Natuurlijk laat ze ook zien dat taal verandert, de woorden verouderen en dat er ook nieuwe woorden bijkomen. Er zijn ook extra problemen; wat te doen met Duitse zinnen, die Anne soms gebruikt, of nog moeilijker; het 'Neder-Duits' van sommige onderduikers, waar zij de spot mee drijft. Zij vergelijkt vervolgens de Duitse, Engelse en Franse vertalingen uit de jaren vijftig én de jaren negentig; de 'oude' en de 'nieuwe' vertalingen. Schroth schrijft onomwonden dat de eerste Duitse vertaling 'niet professioneel en niet adequaat' is en dat de fouten in de 'oude' vertaling en de politieke 'aanpassingen' ook te talrijk zijn om te veronachtzamen. Het heeft deels te maken met het probleem dat een zeventigjarige uit Duitsland afkomstige journaliste die het dagboek van een dertienjarige moest vertalen en met het idee dat een boek met anti-Duitse uitlatingen slecht zou verkopen.

Bij de 'nieuwe' vertaling uit 1991 is wat vreemds aan de hand. Nadat in 1986 *De Dagboeken van Anne Frank* bij het NIOD was verschenen, besloot de copyrighthouder, het Anne Frank Fonds in Bazel, dat er een 'nieuw' *Achterhuis* diende te komen. Er waren immers in 1986 nog niet eerder gepubliceerde dagboekteksten van Anne gepubliceerd en er kon dus wat nieuws worden gemaakt; een 'nieuwe leesversie'. Dat het Anne Frank Fonds hiermee ook decennia langer het copyright zou kunnen houden, was mooi meegenomen. Ondanks een aantal bezwaren die Schroth naar voren brengt tegen de nieuwe vertaling, vindt ze deze toch professioneel en adequaat.

Over de Engelse vertalingen uit 1952 (Barbara M. Mooyaart-Doubleday) en 1995 (Susan Masotty) is veel minder geschreven dan over de Duitse vertaling, wellicht omdat de politieke component bijna geheel ontbreekt. Er is gelukkig wel meer bekend over mevrouw Mooyaart, die veertig jaar jonger was dan de Duitse vertaalster en die gelukkig haar correspondentie met Otto Frank had bewaard. Simone Schroth bekritiseert de eerste vertaling als te 'letterlijk' en vindt dat Masotty een vertaling geleverd heeft die meer rekening houdt met het lezerspubliek.

Het merkwaardige is dat de eerste Franse vertaling door het duo Tylia Caren en Suzanne Lombard (1950) niet op alle punten positief wordt beoordeeld en dat zulks deels zou liggen aan het feit dat er twee vertalers aan hebben gewerkt. De tweede Franse vertaling uit 1992 wordt positiever beoordeeld, terwijl die ook door een duo is gedaan: Isabelle Rosselin en Philippe Noble.

Het uitdelen van kwalificaties als 'goed' en 'slecht' is een hachelijke zaak en er kruipt daarmee, hoe wetenschappelijk ook verantwoord, een subjectieve factor in dit onderzoek. Als lezer ben je geneigd te denken dat met andere voorbeelden de kwalificaties wel eens zouden kunnen wisselen. Dat aan een (eerste) vertaling van een onbekende schrijfster minder aandacht wordt besteed dan aan de (tweede) vertaling van een op dat moment wereldberoemde schrijfster, lijkt mij zeer waarschijnlijk en dat een 'oude' vertaling 'slechter' oogt dan een nieuwe vertaling, lijkt mij ook erg waarschijnlijk. Toch ben ik deze eenvoudige observaties niet tegengekomen.

Simone Schroth heeft de uitgebreide gesprekken en correspondentie met de vertalers achterin opgenomen en dat zijn waardevolle bijdragen geworden in dit boek. Ook is het interessant te lezen dat Otto Frank veel meer met de

vertalingen te maken heeft gehad, als hij later voorgaf. De invloed van de vader van Anne Frank was al eerder gebleken in 1995 en 1979, toen twee studies over het toneelstuk *The Diary of Anne Frank* uitkwamen. *Das Tagebuch – The Diary – Le Journal* is een waardevolle bijdrage in de ‘Anne Frank-wetenschap’.

David Barnouw

Lijst van webrecensies

Aalders, G. H., *Operatie Safehaven. Kruistocht tegen een vierde rijk* (Amsterdam: Boom, 2006, 432 blz., €29,50, ISBN 90 8506 252 7) (P. Hendriks)

Baalen, C. C. van, Jong, R. de, ed., *Koningin Beatrix aan het woord. 25 Jaar troonredes, officiële redevoeringen en kersttoespraken* (Den Haag: Sdu Uitgevers, 2005, 529 blz., €44,90, ISBN 90 12 10875 6) (J. Kennedy)

Balk, H., *De kunstpaus. H. P. Bremmer 1871-1956* (Bewerkte dissertatie Vrije Universiteit Amsterdam 2004; Bussum: Thoth, 2006, 556 blz., €39,90, ISBN 90 6868 413 2) (A. M. Bevers)

Bergema, I., Jong, Chr. G. F. de, ed., *Een rechtvaardig mens plant een levensboom. Over het leven en werk van Hendrik Bergema* (Uitgaven van de Werkgroep voor de geschiedenis van de Nederlandse zending en overzeese kerken XI; Zoetermeer: Boekencentrum, 2006, 242 blz., €22,50, ISBN 90 239 1007 9) (G. J. Schutte)

Bremer, G. J., *Huisarts zijn in het Interbellum* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 2006, 164 blz., €21,50, ISBN 90 5235 181 3) (H. C. Vrieling)

Buisman, J., Engelen, A. F. V. van, *Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen, V, 1675-1750* (Franeker: Van Wijnen, 2006, 998 blz., €39,50, ISBN 90 5194 190 0) (B. Meijerman)

Cockshaw, P., *Prosopographie des secrétaires de la cour de Bourgogne (1384-1477)* (Instrumenta XVI; Ostfildern: Jan Thorbecke Verlag, 2006, 182 blz., €49,-, ISBN 3 7995 7916 8) (J. Haemers)

Cruquius, N., *Het oudste weerboekje van Nederland. De weerwaarnemingen van Nicolaas Cruquius*, met een inleiding van H. Geurts (Franeker: Van Wijnen, 2006, [184] blz., €35,-, ISBN 90 5194 284 2) (B. Meijerman)

Dehé, J., *'Een slaafsch en ongezond bedrijf'. De geschiedenis van het openbaar vervoer in Waterland, 1630-1880* (Universiteit van Amsterdam 2005; Amsterdamse Historische reeks. Grote Serie XXXIII; Hilversum: Verloren, 2005, 490 blz., €39,-, ISBN 90 6550 853 8) (G. de Bruin)

Eltink, I., *Erasmus-Rezeption zwischen Politikum und Herzensangelegenheit. Dulce bellum und Querela pacis in deutscher Sprache im sechzehnten und siebzehnten Jahrhundert* (Dissertatie Nijmegen 2006; Amsterdam, Utrecht: APA-Holland universiteitspers, 2006, xii + 470 blz., €64,-, ISBN 90 302 1278 0) (M. E. H. N. Mout)